APVALIOJI (DVARO) KALVA PLATELIŲ EŽERO PUSIASALYJE

Vladas ŽULKUS

1 pav. Apvalioji (Dvaro) kalva Platelių ežero pusiasalyje su pažymėta 2006 m. tirta perkasa *R. Jarockio nuotr.*
Fig. 1. Aerial photo of Round (Manor) Hill on a peninsula in lake Plateliai, showing Trench 1, which was excavated in 2006.

Apvalioji kalva, dar vadinama Dvaro kalva, yra Platelių ežero (Plungės r.) pusiasalyje, Platelių ežero P krašte, priešais Pilies salą. Apvaliąją kalvą iš Š pusės pelkėta žemuma ir užpelkėjusios rėvos skiria nuo gretimos Šventorkalnio kalvos. Kalvos R šlaitas leidžiasi į ežerą, V – į pelkę. Pietuose kalva palaipsniui nužemėja iki ežero pakrantės. Dvaro kalva ši vieta vadinama todėl, kad vietinių nuomone, ant šios kalvos senovėje yra buvęs Platelių dvaras. Gretimoje kalvoje, kur dabar stovi koplytėlė, manyta buvus senąją Platelių bažnyčią, todėl ji vadinama Šventorkalniu.

1996–1997 m. kasinėjimai parodė, jog šalia Apvaliosios (Dvaro) kalvos esančiame Šventorkalnyje jau XIV–XV a. yra buvusi gyvenvietė, o XVI a. – dvarvietė (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 336–339). Padaryta išvada, jog pirmosios Platelių bažnyčios reikėtų ieškoti gretimoje Dvaro arba Apvaliojoje kalvoje. Priešais dvarą kitoje kalvoje buvus medinę bažnyčią ir tuo metu jau visai apgriuvusią kleboniją aprašo ir 1585 m. publikuotas Platelių dvaro inventorius (*Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссиею*, Вильна, 1887, t. XIV, c. 297). 1986 m. kasinėjant Apvaliosios kalvos aikštelės Š pakraštyje nedideliuose šurfuose buvo rasta suardytų XVI–XVII a. kapų pėdsakų (*ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 187–190).

2006 m. BRIAI Apvaliojoje (Dvaro) kalvoje ištyrė 90 m^2 plotą (perkasa 1) (1 pav.). Prieš tyrimus 2006 m. balandžio mėnesį kalva buvo iššvalgyta magnetometru. Šiuos darbus kartu su KU atliko Martinas Posseltas (firma *Posselt&Zickgraf GbR,* Vokietija). Kai kuriose kalvos vietose buvo aptikta anomalijų, o jos aikštelės Š dalyje fiksuotos anomalijos sudarė maždaug 10x30 m dydžio stačiakampį. Ši vieta ir buvo pasirinkta kasinėjimams.

Perkasoje 1 tuojau po velėna rasta atsitiktinių radinių: kaltinių vinių, smulkių puodyninių koklių fragmentų, žiestos keramikos, plytgalių. Atsitiktinai rastas geležinis pentinis kirvis. Čia pasitaikė ir smulkių žmonių kaulų. 30–40 cm gylyje atidengtos lauko akmenų sankaupos. Padrikai sudėti akmenys centrinėje perkasos dalyje sudarė apie 4 m pločio juostą, einančią skersai perkasos, orientuotą gana tiksliai V–R kryptimi. Perkasos P dalyje buvo apie 4–4,5 m pločio akmenų ruožas. Tarp šių akmenų juostų buvo apie 8 m tarpas (tarp akmenų juostų ašių –

apie 10 m). Perkasos Š dalyje rasta padrikai išmėtytų nedidelių atskirų akmenukų juosta, taip pat orientuota V–R kryptimi. Ji buvo apie 9 m į Š nuo akmenų juostos ašies, rastos perkasos centrinėje dalyje. Akmenys juostose įvairaus dydžio. Stambiausi akmenys buvo apie 60x50x20 cm ir 40x30x20 cm dydžio, smulkiausi – apie 10x10x10 cm dydžio. Visos atidengtos ir aprašytos akmenų grupės buvo beveik vienodame lygyje priesmėlyje ir priemolyje, jau įžemio gruntuose.

Perkasoje 1 rastos ir ištirtos 6 kapų duobės ir jose išlikę 2 kapai. Penki kapai yra buvę centrinėje perkasos dalyje, vienas šalia kito, vienoje eilėje, tarp plačiųjų akmenų juostų, tik kapas 1 rastas perkasos Š dalyje atskirai, už akmenų juostos. Kapų duobės dengėsi 30–80 cm gylyje. Visos jos, išskyrus kapo 5, buvo orientuotos tiksliai V–R kryptimi. Laidota buvo galvomis į V. *Kape 1* rasti apirę 6–9 m. amžiaus vaiko griaučiai. Ant griaučių nepastebėta drabužių pėdsakų, preparuojant nerasta jokių dirbinių. *Kape 4*, virš labai sunykusių jauno žmogaus griaučių liekanų 50 cm gylyje buvo rastos 5 viena su kita sukibusios nedidelės sidabro monetos. Viena moneta yra XV–XVI a. Lenkijos Jono Albrechto pusgrašis, kitos keturios monetos, atrodo, yra Zigmanto III Vazos šilingai, kaldinti XVII a. pirmoje pusėje (nustatė E. Remecas). Kitos kapų duobės buvo tuščios, tik kapo 2 duobėje rastos smulkios dantų nuoskalos ir kelios kaltinės vinys. Atrodo, kad kapai 2, 3, 5 ir 6 buvo ekshumuoti.

Apvaliosios (Dvaro) kalvos Š dalyje 2006 m. buvo aptikti senosios Platelių bažnyčios pėdsakai. Kalvos viršus per daug metų buvo nuartas, todėl rastos tik buvusio pastato akmeninių pamatų, nesurištų skiediniu, išsklaidytos apatinės dalys.

Gali būti, jog tiksliai V–R kryptimi orientuotos akmenų juostos žymi čia stovėjusios apie 10 m pločio bažnyčios Š ir P sienas. Tarp akmenų juostų, viduryje, buvo rastas nedidelis lauko akmenų grindinio plotelis. Jei rasti pamatai priklausė bažnyčiai, tai penki iš šešių rastų kapų atsidurtų buvusios bažnyčios viduje ir tik vienas vaiko kapas jos išorėje, bažnyčios pasienyje. Perkasos Š dalyje, per 9 m nuo spėjamos bažnyčios sienos rasta akmenų juostelė galėjo žymėti buvusią tvorą.

Radiniai perkasoje 1 – monetos, bronzinis žiedelis praplatintu viduriu, puodyninių koklių rozetinėmis angomis fragmentai, geležinės kaltinės vinys siauromis galvutėmis – leistų datuoti aptiktus pamatų likučius ir kapus XVI–XVII a. Monetos, rastos kapo 4 duobėje, gali būti iš suardyto lobio.

Apvaliojoje (Dvaro) kalvoje buvusios bažnyčios planui ir dydžiui nustatyti būtini išsamesni tyrimai.

ROUND (MANOR) HILL ON A PENINSULA IN LAKE PLATELIAI

Round (Manor) Hill is on a peninsula on the S shore of lake Plateliai (Plungė Dist.) opposite Castle Island. According to a 1585 inventory of Plateliai manor and 1986 excavations on the N edge, the first Plateliai church stood here. In 2006 BRIAI excavated a 90 m^2 area on it (Fig. 1). A magnetometer survey (by Martin Posselt M.A. of *Posselt & Zickgraf Prospektionen GbR* (Germany)) conducted in April 2006 helped to select the excavation site. A 4 m wide strip of stones running in a W–E direction and 6 grave pits with 2 burials surviving in them were discovered in the trench. The 16th–17th century coins found in one of them confirm the premise that the site of the old Plateliai church has been found.